

sveta, pak, eksplicirana je najpotpunije u *Dariju* i *Zimskom vlaku*. U znamenju očajničke nade da se sve tegobno i opako još može dogoditi, razrešavaju se *Bijeli bubrez*i i *Ključaonice*. Motiv nade je, međutim, fragmentarno i nenaglašeno razvijen i u drugim prozama ove knjige.

U opisani »sistem« ipak se ne uklapa u celosti nekoliko novela. To je pre svega slučaj s *Prstenovanim gavranom*, tom pohvalom promene i iščeznuća, ništavnosti i prolaznosti s jedne odnosno parabolom o trajanju i obnavljanju žive stvari s druge strane.

U noveli *Prstenovani gavran*, kao i u nizu prethodno spomenutih proza, Petko Vojnić Purčar, između ostaloga, indirektno spliče i razvija i »temu« o smisaonosti ljudskoga govora, odnosno različitih manifestacija opštenja, orijentacije, uspostavljanja odnosa u svetu i naspram sveta. No sve ove manifestacije, sučeljene s anihilacijom života, pokazuju se kao nešto sasvim nedostatno, nemoćno u odnosu na sveopštu krhkost i prolaznost. Zato preostaju još samo erotički kompleks i prevlast »presnoga života«, ili bekstvo u simbolički intrauterinski san (što je simbolička poenta *Stolice za ljuljanje*, još jedne od Purčarevih proza što izmiču opisanoj »sistemu«).

Kada je o odstupanjima reč, valja posebno spomenuti i naoko deskriptivan »zapis« *Ljetnji stan*. Slika mikrokosmičkog prostora, na izgled sva prođeni niz i opis, otvara u tom tekstu vratnice kazivanja prema jednog drugom prostoru, prema svetu mrtve materije, koji je uistinu jedini beskonačan. To je svet što »račva se i rasprašava u zrak, u nebo, u kozmos«, dok se priče o njemu »miješaju sa svim milijunima priča iz prošlosti i milijardama pripovijesti iz budućnosti, i tamo, u daljini koliko i u nama, jedan napušteni stan, jedno ubojstvo (kojega vjerovatno nije ni bilo) ne predstavljaju ništa, baš kao ni zrno soli, bjelutak, vlat trave u prostranstvu oceana...«.

U kazivanje donekle ustrojeno van opisanog sistema valja ubrojiti i prozu *Mrav na dlanu*, parabolu o pokušaju bega od navika i svakodnevice kao drugog lica omeđene sudbine. To je pokušaj koji se, u ovoj prozi, okončava odustajanjem i povratkom u jedino moguće, »uobičajen sigurnost« neizmenjive stvarnosti, sazidane od samih navika i ponavljanja.

Ovaj pokušaj sa značenjem gesta posvedočiće slika aktera priče koji nepoznatoj devojčici stavlja mrava na dlan, da bi, ovim »bezrazložnim činom«, oslobodio opisanu situaciju napetosti i time je »razrešio«, odnosno da bi omogućio da se famozni krug sudbine i života iznova mirno sklopi. Oslanjajući se, pak, na gotovo poetsko-slikovne vrednosti kazivanja, autor nam pokazuje u kojoj su meri one bitne i funkcionalne unutar njegovog narativnog postupka.

Lirsko-simbolička vrednost Purčarevog pripovedanja, uopšte uzev, najtešnje je združena s umećem oblikovanja simboličkih efekata i obrta. Tu se, ujedno, ukazuju i izvesne okvirne sličnosti njegovog postupka s pojedinim elementima Krležinog i Marinkovićevog pripovedanja. No, ako je o srodnostima i sličnostima reč, neophodno je istaći da su one značajnije u ravni *književne mitosfere* (shvaćene kao riznica opsesivnih mitova, simbola, halucinacija i fantazmi) nego na kakvom neposrednom, pogotovo formalno-oblikovnom naklonjeni naglašeno lirsko-simboličkim efektima i postignućima. U tim slučajevima njegov narativni tekst obrazuje se shodno sistemu imaginiranja što izmiče logici konvencionalnih motivacija da bi omogućio *uporedno* ekspliciranje simbola i »topografije« svesnog i podsvesnog, jave i sna. Tako, ukoliko se, recimo, junakovo otkidanje od svakodnevice u već spominjanoj prozi *Stolica za ljuljanje* na izgled čini naglim, nedovoljno motivisanim, ravan podsvesnog, u tome času dosegnuta i uvedena u naraciju, izvorište je drugorodnijih značenja i motivacija relevantnih i u tekstu i u podtekstu priče.

Ova oblikovna mogućnost i umeće čine nam se najznačajnijim u pripovedanju Petka Vojnića Purčara uopšte, pa i u pripovedačkom krugu predloženoj knjigom *Prstenovani gavran*. Prožimajući, u svojim najzamašnjim naumima, realni prostor i zbivanja s prostorom podsvesti, simboličkim vrednostima i mitskim značenjima, autor određuje najautentičniji i najznačajniji opseg i doseg svoje naracije, njeno potpuno i pravo poprište.

Tekstovi poput *Stoj, pucam. Pripovijest o dangubama* i *Dobro jutro, profesore*, združujući vic, anegdotu, erotski kalambur, melanholiju i postojano humorne slike i efekte, stoga skoro kao da imaju funkciju rasterećenja, neke vrste oslobađanja od oporosti i teskobe prisutne u erotičko-tanatičkoj, cikličkoj viziji života koja predstavlja najobuhvatniji horizont knjige. Možda je utoliko i neobično što se s njima srećemo na početku *Prstenovnog gavrana*. Međutim, jasno je da su ovo usloveli razlozi organizacije i potreba za postupnim rastvaranjem i uobličjenjem autorovog narativnog sveta.

U luk koji vodi od ovih tekstova pa do obuhvatnog značenjskog horizonta naracije (i pitanja: »Gdje se skriva onaj što gata i znade sve o nama, zureći u nemirnu planinsku rijeku«, *Stolica za ljuljanje*) dosegnut je u već razmotrenim tekstovima i na opisani način. To je luk što sažima motivsko-simboličke i drugorodnije veze utemeljene na osnovama »opsesivnih mesta« i ključnih formula piščeve imaginacije, odnosno formula i čvorišnih tačaka njegovog narativnog sveta.

soko na jastuku

slavko lebedinski

Melanija se predstavila na Tucindan, a mene odneše za sedam dana na Drugu hiruršku. Samo, nisam ja od juče. Drugome oni neka poturaju hartije. Ne potpisujem nikakve čage. Joketa, i oprosti te. Pod nož ne idem da me kasape pod stare dane, e neka sačekaju! Rutinski zahvat, da odstrane zadebljanje, ni dlaka neće da mi fali. More, glava ima da pofali a ne dlačurda! Ja odbijam! Energično, ako 'očete da znate.

Doktor Panasijević me ubeđuje, fin čovek i obrazovan, ruke negovane, na domalome zaseo golem pečatnjak. Seo čovek na krevet, pa sve lepo navija i ubeđuje za moje dobro. Anestetičar je njegov čovek. Operacijski sto ne treba da me plaši. U protivnom, boji se komplikacija.

Prosto ti nezgodno da odbiješ. Znam da bi pod nožem bogu dušu ispustio. Meni zadebljanje ne smeta, ne vidim što se lekarski kadar na njega okomio. Da ga vadimo, da ga režemo. Nije meni do toga.

U glavi me nešto tuca dok spavam, a ono kljun sokola. Mahnem desnicom, 'oču da ga odagnam. Soko se izveštio i kljuceta-kljuc u jagodicu kažiprsta. I sve gađa gde mi krv vade. Po to li si došao, sinji sokole, 'očes krv da pijneš i da se sa Melom sastaviš? Beži mi ispred šake! Kad te odalamic, ima da zapamtiš Velizara Kalaudića!

Ne da se ptičija strana. Uхватim za krajčok platna i trgnem da ga namamim, trgtrg. Oš, neš i zderem sa njega belu maramu. Zakrabuljio se kao vampir, ne da mi oko da svedem. Vija me, ali ga i vrebam.

Čujem sa postelje zdesna, gde je Mikloš, onaj što su ga obnemoćalog doveli, huktanje ovako: hu, hu, huuuu. Taman mislim da sam se oslobodio napaсти, a marama me kolje krajčicama po vratu. Vidim: glavu neću spasti, živ se neću probuditi. Zdesna jastuk skoči, a sad sleva hukće i brekće. Odande su mrtvaca odneli u kupatilo i tamo ga zaključali. Samo on treba da se vrati i da mi zasedne na prsa. Vidim ga lepo se sulja hodnikom i sav je na formu doktora Panasijevića. Znoj me orosi.

Odjednom me ptičurina ponese, a odozdo mi pripretio Mikloš Žabar, beči oči. Odakle se on poznaje sa onim mrtvacem što se preobrazio u Panasijevića? Ili se doktor prevukao u pokojnika da nas poplaši?

Dabome, tresnuo sam, ljosa na patos. Sav sam se ugruvao. Neće mene da vide na operacijskom stolu, nek' vežbaju na mladima, 'oču kući.

Daju mi otpusnu listu na moje traženje. Moram zahtev da potpišem. U tom slučaju imaju moj potpis. Julkica, moja kćerka, kaže da se strpim. Poznaje Panasijevića i da imam poverenja u njegovu laku ruku. Seče da ne primetiš. Tog se i bojim. Otkađ sam prebačen u bolnicu ne ostavlja mi ni noćne termine za život. Danju ubeđuje, noću čereči.

Neka radi kome 'očes, a mene nek' ostavi da protegnem noge do Careve čuprije. Došli su mi i Borko i Vasilije. Borko mnogo propao, crnči i sekiracije ga izjedaju. Žena mu se pronevaljalila, švaleri joj sa čiviluka skaču, ma i ona ne beži. Govori sinu, ne vredi: srce mu se zavezalo za popišulju. Vasilije je ostao isti čep, nijedan ga grlič flaše ne drži. Obrazi podbuli, iznad obrve jedva vidljivi zasek.

— Okani me se dete, velim, mogu ja i bez noža da dočekam Spasovdan. Što je suđeno, nije u doktorsku diplomu zapisano.

— Igraš se životom, govori Julkica i poravnava jastuk. — Doktor garantuje, a on zna šta kaže. Bana-lan zahvat.

– Na drugom je sve banalno, ne uzdrža se Vasa.
– Što ga ne puste na miru?

Borko gleda i odmerava, mudrica moja. Gledam i nešto u meni pišti od muke: Odelo izvakano, na košulji dugmad fali. Urozaog se, skoramuknuo, dandar u joj bogovu, kako upropasti krasnog momka.

– Lekari su gori od kasapa, drži moju stranu Vasa.

– Važno je ne pre nagliti.

Vidi ti šta Borko zna. I još dodaje: »Jedared se živi«. Očigledno je i njega muka dodirнула. Samo da priustanem, otiš'o bih onoj njegovoj rospiji, ne bi se dobro provela.

Julkica ne popušta. Ona mnogo veruje u lekarsko dugme. Veli da pristanem. Ima da me zašiju samo da otklone smetnje u predelu abdomena.

Daću ja njoj po abdomenu, ima sva da se puši. Jezik joj brži od pameti, ma dobro u duši.

Nisam hteo da joj pomenem. Mnogo veruje u bapske snove. Odmala je kvasila jastuk, sve joj dolaze u san ptičurine sa glavama ko tepsija. Pokojna je Melanija smirivala, privarila bi mleka sa preprženim šećerom.

Mikloš sa svog ležaja gleda, niko mu nije doš'o. Vasa priča kako mi je temperaturna lista dobra i pita: je li im koja sestra sa tri sise? Koje su ga sise spopale? Odavde se izlazi sa nogarima napred. Opiju te i vade ti crevca.

Nema meni ostanka. 'Fala im lepo na medicini, ali mene vuče kući. Panasijević mi dovodi anestetičara, oće da se upoznamo. Dobro. Samo neće da me presaldumi. 'Oću da pobusam humku mojoj Melaniji, pre nego što i mene stave u raku, kraj nje. Uželeo sam se kafe kod *Šećeranca*. Naručim da mi Marica donese, s ratlukom. Srknem, prava. Gijanović sedne za moj sto, odmah mu donesu belo presečeno. Koliko god da me seku, nikad neće biti ovako zdrav. Mogao bih da viknem cijelo pomogrebno zavodu, na čelu sa komercijalistom.

Odem u nedelju da odigram tombolu, prvu otakako sam izašao, zaradim pet crvendaka, dobar znak. Da me je sreća tako kakila u životu, ne bih ja čekao poštar prvog, izrana. Gliša poštar navrne prvo kod mene, zna da ga čekam sa duvačom ljute i mezom.

Samo, nisam dugo šetao pantalone. Ubaksuzirao me Panasijević, da mu jebem sokola. Prevallio me, pao sam u krevet.

– Lepo sam ti govorila, spominje Julkica.

Šta ima ona ti mi govori? Kad stigneš u moje godine, može promaja da te oduva. Reko: proći će. Ne prijavljujem deci. Julka je to kasno saznela. Imaju oni i bez mene jurjave. Komšinica Pella mi se našla pri ruci. Ženska ruka samo štednjak razume, pristavi, skidaj sa ringle. Ona je i došapnula Julkici. Odmah je doletela, jesam rekla. Neću da je slušam, ko dite sam. Ne može da mi oprostimo što nisam dao pristanak za operaciju.

– Prođi me se, ženska glavo, lepo joj kažem. – Eto mene koliko sutra na podvarak i špricer.

– Kakav podvarak, crni čoveče! Samo ti to još fali.

– Znam ja najbolje šta mi fali.

Gledam je kako spretno sedi makarone i oko srca mi obilazi toplota. Ne razume ona, a i da razume, koja sreća. Nevolja je istrajna: sklepa jedan krst, a za njim odmah naredni teše. Samo, i ja sam ti tvrdoglav kao magare bez zobnice. Što uhvatim, to ne puštam bez preke potrebe. Nek' se strpi, vala sam se i ja načekao.

Ne da mi Julka da štrpaciram, čuva me. Odem kod Marka sajdžije, kod železničke stanice ima radnju. Radnja zatarabljen, loš znak. Krenem Balkankom ulicom, noge me jedva drže, slabost mi se neka spustila u kolena. Samo da se spustim, sve bi me manulo. Srce kao vašarska kleпка skače.

Izmorila me poganija i lekari, dušmani. Kad ih vidim, još se više razbolim. Ne nose oni dobro po džepovima. Te gutaj ovu pilulu, te dodaj da se sestra bocne u debelo meso, nisi dete, daj da vidim grlo, kaži aaaaa, aaaaa, videš ji šargarepice.

Turim mu šargarepu u diplomu. Učili su da se sprđaju sa starijim osobama. Ne odričem, ima koristi od njihovih flašica.

Da sam ostao još jedan dan u Hirurškoj, dobio bih lopatom po guzici. Više volim otpusnu listu nego čitulju. Kad nam sutra dođete, razmislićemo da li da vas primimo, govori glavna sestra. Dao bog da te ne vidim ni na ovom svetu, sovo jedna. Prečutim, a u sebi ponavljam sovo-sovo. Pravac iz bolnice u *Atekovu* prodavnicu, jednu kravatu molim. Zlatnu i sa bobicama. Komšijka, kad me videla kako izlazim iz taksija, samo zija u kravatu. Nisam hteo decu da uznemiravam. Borko bi iz Niša potegao Imaju oni jato svojih problema. Dok mogu sam da se mičem, neću da me dvore.

Dođem kući, gawam čoškove i preturam po fio-kama, ni sam ne znam šta tražim. Melanijine stvari se pomaljaju gde god da džarnem. Prevučem rukom preko njene svilene islikane marame. Pod rukom samo što ne osetim njenu glavu. Čekaj, neću ni ja dugo duvati. Gijanović mi onomad, u *Šećerancu*, kaže da ćemo igrati na svadbi. Otvorim izjutra *Politiku* i ima šta da vidim: fotografisao se moj Gijče za mrtvosanu stranu.

Ujutro me uhvati slabost, ne mogu da se dignem, vrti mi se. . . Odeležim i opet mi se ne da u krevetu. Ni pod jorganom nije više ugodno. Skoči na noge lagane, kažem sebi. Uzmem Melanijinu sliku, onu od prošle godine. Usmimio nas Perče na slavi kod Stefanije, Julkicine zaove. Blaženo pogledava, oko usana se smešak privio. Zvala me da i ja krenem u Žitomisleće, kod Vasilija, poželega dete da vidi, Radunka. Kud' ćeš ženo? Ne možeš da je zaustaviš kad je naumila. Neka mene, drugi put.

Ne prođe dva dana, telegram. Potpisi: Vasa. Telegrami su gavrani. Lednulo me. Kasno sam stigao. Priča mi Vasilije, ne čujem ga. Prebacimo je taksijem u Beograd, teše me. Vasa se oseća krvicem. Ne benavi, kažem mu. Ustrčali se da joj nađu mesto na Centralnom groblju, mene ne pitaju.

Tu sam, a već ko da sam preko. Hitna pomoć me prebacila u Drugu hiruršku. Jedva su me primili. Ne voli niko starog čoveka, naživeo se i sad' oće da se izležava na bolničkim čaršavima. Julkica je preko svojih veza sredila. Osvestih se i zijam naokolo: šta je ovo? Otkud ja ovde?

Straha sam se nahvatao od bolnica. Korim ih što su me micali, mogao sam kod kuće da se izležavam. Ne bojte se, neću vama da padnem na vrat. Borko meni: nisi ti nama težak. Kako nisam, kad sam sâm sebi ko mlinski kamen. Neću da im priznam da se bojim da oči sklopim u krugu bolnice. Neću da se studenti na meni obučavaju. Osećam kako mi se palac desne noge oduzima. I sad ga ne osećam dok klepam ulicom.

– Šta te snade, moj Velizare, govori komšijka Pella.

– Ne pitaj. Ne ide mi se, kako da ti objasnim. . .

– Ne govori tako, fafolji i donja usna joj se zguči u bezglasni plač. Volela svoju sirotu Melaniju. Vidim ja da ćeš ti sve nas nadživeti. Još ćeš ti pljukati koštice od lubenice u jarak.

Kako reče a meni pljusak krenu na usta. Šta bi dao da mogu jednu da prikoljem. Možda bi i žutaču, mada su mi draže one crvene. Čistiš semenke i tovariš u usta ko da si se razvalio. Za bubrege dobro, samo tera ustranu. Što ti je život: kad skočiš u godine, sve gledaš kroz medicinske naočare. Ovo izdravlja, a ovo je škodljivo.

To ti je život. Zatamni ti se u očima, kako se vrtnesa a ono te probode ko vilama. Znam da čekaju da me poljube u 'ladno čelo i kažu: čao. Odradio sam svoje i nikom nisam na potrebi. Julkica u suze. Ma ne kažem tebi, dete. Istina bode oči, tako je. Izuzimam one najbliže. Ne pitaju se. Znam ja koliko me ona voli.

Ne treba meni mnogo. Uхвати me promaja dok priustanem da olakšam mehur. Produva kao da oduva. Zapaljenje pluća, male komplikacije, od ležanja se pojave rane, jedno na drugo i veže se čvor.

Tera me napolje, ma neću da ustanem. Da 'oće san da me prevari! Varkamo se po celu noć. Malo malo pa mi misao navrati na Melaniju. Zaboravam se. Ne ide mi u glavu da je nema. Čim dođem do njenog pogreba, a ono tamno, ko kroz zagaravljeno staklo da gledam šta se zbiva. Onda sam i osetio kako me ključa u prst. Seo soko na jastuk. Ko živu da je vidim gde peglom na čumur prelazi preko mojih slabina. Ukočilo me. Dodaj, velim' vode da oplaknem grlo. Od uzbuđenja se osušilo. Sedi mi kraj nogu sa pletivom, klupko pobeglo pod krevet. Ne daj me, šapćem kao da sam dete. Bojim se, čujem sebe. Oči joj mirne, ne spušta sa mene. Panasijević prilazi sa satarom. Sakrivan se pod krevet. Tamo nalazim Gijanovića, sa obe šake objumio čašu. Pitam ga šta radi pod mojim krevetom. 'Oće da popije na miru svoje belo presečeno. U onoj mrklini osetim mlatanje ptičijeg krila.

Majko moja, gde sam? Tako, znači, izgleda. Mrzli pod. Našao sam i klupko po koje sam pošao. Ostalo mi se pričinjalo. Za Gijanovića znam iz *Politike*. Odnelo ga. Koliko sam dugo ležao dole, nemam pojma.

Taman posla da Julkici ispričam. Ona i ovako govori da sa mnom nije sve na broju. Neću da slušam. Svi mi žele dobro. Samo ja im kvarim posao. Radim protiv sebe.

Neću da me otvaraju, i kvit. Nerasporen 'oću da odem na onaj svet.

Na šta se, žalim? pripituje me čera. Ne želim, se, etc.

Šta mi to vredi. Da znaš da se prepadnem kad me ništa ne žiga. Lepo kaže Živanović, moj vršnjak: ništa ne boli, znači da sam mrtav dvesto posto, i nema šta da se prevrće.

Ležim tako i ne čekam da neko dođe. Ako se ne pridignem da otvorim, nadaju dreku. Pozlilo, umro. Ej, čuj, umro! Julka sedne na zvonu, i mrtve bi podigla. Neće da koristi rezervni ključ, bez preke potrebe.

Došla i dovela Milanku na pet minuta, koleginicu sa posla. Ne kaže da i ta miriše na apoteku. Za njom dokasa doktor Jotić, tust čovek sa obrazima obraslim, kao narumenjenim, šniclama.

– Da vidimo šta je bolesniku, grakće i baca šešir na fotelju. No, ho, ho! Zdrav kao dule, samo voli da se izležava, mazi.

Pogledam: nije ni on daleko od lopate. Samo se pravi da je veseljak. Narogušio sam se. Jesam rekao da mi ne dovode. Nedam ja više da me prevrću – okreću, drpaju. Dijagnoza je jasna, samo dan da se upiše. On će da mi turi aspirin kao bebi sisu.

– 'Ajd, što si se ukočilo, Velizare, tera familijarno. Neću ti ništa. Mogu da ti pomognem. . .

– Bolje gledaj svoja posla, tiho prikucam i sve pogledam pratim Julkicu. Čim zamakne za vrata, pitam: Nemoj da previjaš. Koliko daješ?

Prvi put ga vidim, a on treba da mi odreže, daje i oduzima. Čuj ovo. Kaže nema, znači: na kraju kraj.

Jotić se nasmaja, popravi rožnate naočare:

– Mnogo bi hteo da znaš. Nisam ni za sebe gled'o. Ima da ti preprišem režim lečenja, a sve ostalo zavisi od tebe.

– Ko će kome na žito da dođe, sokola ti jebem!

– U našim godinama ne jede se žito. . .

– Nemoj ti meni. . . I ne dam da me zajebaješ. Takvih sam se nagled'o preko glave.

Džiltlitem se i pravo ga bupnuh ispod oka. Naočare sletele. Sama ruka krenula.

Vriska, cika. Šta uradi? Šta uradi, to uradi. Da je neko drugi bio, i njega preko fizionomije. Istog časa obamroh. Uplašio sam se, a mило mi. Dok možeš čoveka a zvekneš, još nisi otepeao svoje. Kako samo odskoči. Ko da sam ga osuriu.

Dobro, nije mi on kriv. Zatekao se. Julkica plače. Ovaj kaže da razume. Odmah je video da sam u razdraženom stanju. Prepisaće mi za smirivanje. Ima ko da mi prepriše. Jednom zauvek ima da se smiriš kad te prevezu mrtvačkim kolima. Dok si u kući, ima nade da ustaneš i sa odra.

Kako je izašao, Jotić je podleteo pod kola. »Opel-rekord«. Ne gleda pred sebe. Dobro, šofer je kriv, nisam ja. Fraktura lobanje, rebra polomljena. Nema šta da ga krupiš, bolje da ga ture u ledaru. Julkica i mene krivi. Ošamariti doktora. To mu se nikad nije desilo. Ne bi je čudilo da podignu i tužbu protiv mene. Nek' dižu, i to me zabole. Što ga je dovodila? Niko nikog ne spasava, pogotovo kad pregura do grobljanske dijete. Neka mi Julkica omogući da vidim Jotića. Mogu i da ga posetim kad ga prebace iz šok-sobe.

Probudim se usred noći. Soko sedi na ormaru. Ne mrda. Bacim čašu punu vode. Prvo sam izvadio protezu. Proletelo pored njega; ni da trepne. Zavučem se pod krevet, ogradim se jastucima da mi ne mož' prići. Zagušljivo, ozgo ciliću federii. Kao da neko pritiska telesinom krevet. Propo' sam. Lepo razaznajem kako trupkaju noge po stranu. 'Oću da kažem: ovde sam. Nema.